

ЗБОРНИК РАДОВА У ЧАСТ АКАДЕМИКА
ПРОФ. ДР ВИТОМИРА Г. ПОПОВИЋА

LIBER AMICORUM
ВИТОМИР Г. ПОПОВИЋ

ЗБОРНИК РАДОВА У ЧАСТ АКАДЕМИКА ПРОФ. ДР ВИТОМИРА Г. ПОПОВИЋА

LIBER AMICORUM
ВИТОМИР Г. ПОПОВИЋ

ИЗДАВАЧИ

Удружење правника Републике Српске
Удружење правника Републике Србије

ЗА ИЗДАВАЧЕ

академик проф. др Витомир Поповић
Весна Ковачевић Станковић

УРЕДНИК

проф. др Јелена Вукадиновић Марковић

РЕЦЕНЗЕНТИ

академик проф. др Алекса Буха,
Академија наука и умјетности Републике Српске
академик проф. др Драго Бранковић,
Академија наука и умјетности Републике Српске
академик проф. др Владо Камбовски,
Македонска академија наука и уметности
проф. др Душанка Ђурђевић, Правни факултет Универзитета у Новом Саду
проф. др Марко Раичевић, Правни факултет Универзитета у Бањој Луци,
Уставни суд Републике Српске

ГРАФИЧКО РЈЕШЕЊЕ КОРИЦА

Даниел Грујић

ПРЕЛОМ ТЕКСТА И ШТАМПА

„Мастерпринт“ Бања Лука

ТИРАЖ

300 примјерака

ЗБОРНИК РАДОВА У ЧАСТ АКАДЕМИКА
ПРОФ. ДР ВИТОМИРА Г. ПОПОВИЋА

LIBER AMICORUM ВИТОМИР Г. ПОПОВИЋ

УРЕДНИК
др Јелена Вукадиновић Марковић

Бања Лука, 2026

Prof. dr Jelena Vukadinović Marković*

**KORUPCIJA KAO IZAZOV U MEĐUNARODNOJ ARBITRAŽI:
PRAVNI I PROCESNI ASPEKTI****

Apstrakt

Korupcija predstavlja jedan od najozbiljnijih izazova sa kojim se arbitraža, kao forum za rešavanje sporova, suočava. Iako je međunarodna arbitraža prepoznata kao efikasan mehanizam za rešavanje složenih međunarodnih trgovačkih i investicionih sporova, njena sposobnost da se adekvatno suoči sa navodima o korupciji i dalje izaziva značajne doktrinarne i praktične kontroverze. Autor u radu analizira ključna pitanja koja se javljaju u arbitražnim postupcima kada su izneti navodi o korupciji, sa posebnim osvrtom na arbitrabilnost sporova, ulogu arbitražnog tribunala u ispitivanju koruptivnih radnji, standarde i teret dokazivanja, kao i granice sudskog nadzora u postupcima poništaja i priznanja arbitražnih odluka. Posebna pažnja posvećena je odnosu između autonomije arbitraže i imperativnih normi međunarodnog javnog poretka, kao i savremenim trendovima povećane transparentnosti u arbitražnim postupcima. Autor zaključuje da očuvanje kredibiliteta i poverenja u arbitražu zahteva pristup koji omogućava efikasno sankcionisanje korupcije, bez ugrožavanja osnovnih načela arbitražnog postupka.

Ključne reči: međunarodna arbitraža; korupcija; arbitrabilnost, javni poredak; *ex officio* ovlašćenja; sudski nadzor.

* Viša naučna saradnica Instituta za uporedno pravo u Beogradu i vanredna profesorica Fakulteta pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ u Banjoj Luci.

** Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta „Pravo i ciljevi održivog razvoja: Prvi deo“ koji u 2026. godini sprovodi Institut za uporedno pravo uz finansijsku podršku Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija (evidencioni broj: 451-03-33/2026-03/200049 od 5.2.2026)

UVODNA RAZMATRANJA

Korupcija je problem koji se javlja u svim društvenim sferama.¹ Pod korupcijom se može smatrati svako zahtevanje, nuđenje, davanje ili primanje, direktno ili indirektno, mita ili bilo koje nezaslužene koristi ili njeno stavljanje u izgled, koje remeti pravilno obavljanje bilo koje dužnosti ili ponašanje koje se traži od primaoca mita, nezaslužene koristi ili koristi koja se stavlja u izgled.² Njeni negativni efekti naročito dolaze do izražaja u međunarodnoj trgovini i investicijama, gde koruptivne prakse mogu ozbiljno narušiti konkurenciju, pravnu sigurnost i poverenje u državne institucije.³ Akti korupcije u međunarodnoj trgovini predstavljaju „radnje prenosa novca ili bilo čega od vrednosti stranim javnim funkcionerima, bilo neposredno ili posredno, radi pribavljanja povoljnih javnih odluka u toku međunarodne trgovine.”⁴ U tom kontekstu, međunarodna arbitraža, kao dominantan mehanizam za rešavanje prekograničnih privrednih sporova, sve češće se suočava sa navodima da su određeni ugovorni odnosi rezultat ili sredstvo koruptivnih radnji.

Iako je arbitraža tradicionalno zasnovana, između ostalog, na autonomiji volje stranaka⁵, poverljivosti postupka⁶ i ograničenoj sudskoj kontroli, postavlja se pitanje u kojoj meri ova obeležja arbitraže mogu ili treba da ustupe mesto imperativnim normama kojima je predviđena borba protiv korupcije. Posebno su problematične situacije u kojima se arbitražni tribunali nalaze pred tvrdnjama da je ugovor koji pred-

¹ Domitille Baizeau, Tessa Hayes, “The Arbitral Tribunal’s Duty and Power to Address Corruption Sua Sponte”, *International Arbitration and the Rule of Law: Contribution and Conformity*, 2017, p. 226.

² Čl. 2. Zakona o potvrđivanju Građanskopravne konvencije o korupciji „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori”, br. 102/2007.

³ Kathrin Betz, “Economic Crime in International Arbitration”, *ASA Bulletin* 35(2), June 2017, p. 285.

⁴ Abdulhay Sayed, *Corruption in International Trade and Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, The Hague, 2004, p. xxiii.

⁵ Vid. Jelena Perović, *Ugovor o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži*, Službeni list, Beograd, 2002, str. 41. i dalje.

⁶ Jelena Vukadinović Marković, *Postupak rešavanja sporova pred međunarodnom trgovinskom arbitražom*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2022, str. 113.

stavlja osnov iz koga je spor nastao, zaključen ili izvršen putem mita, zloupotrebe položaja ili drugih oblika korupcije. U takvim slučajevima, arbitraža se nalazi na raskršću očuvanja privatne autonomije stranaka i očuvanju privatnih interesa, s jedne i zaštite javnog interesa, s druge strane.⁷

Cilj ovog rada jeste da ponudi sistematsku analizu pravnih pitanja koja se javljaju u vezi sa korupcijom u međunarodnoj arbitraži, sa posebnim naglaskom na arbitralnost sporova, ovlašćenja i obaveze arbitara da ispituju postojanje korupcije, kao i ulogu nacionalnih sudova u kontroli arbitražnih odluka. Rad se oslanja na relevantnu arbitražnu praksu, međunarodne izvore i savremenu doktrinu, nastojeći da ukaže na pravce daljeg razvoja arbitražnog prava u ovoj osetljivoj oblasti.

PITANJE KORUPCIJE U MEĐUNARODNIM UGOVORNIM ODNOSIMA

U međunarodnim ugovornim odnosima korupcija se najčešće pojavljuje u formi prikrivenih ili formalno zakonitih aranžmana čiji je stvarni cilj nezakonit uticaj na donošenje odluka. Tipični primeri uključuju ugovore o posredovanju, konsultantske ugovore ili ugovore o zastupanju, u kojima se posrednik obavezuje da obezbedi dobijanje određene dozvole, koncesije ili ugovora, dok se njegova naknada ne dovodi u realnu srazmeru sa pruženim uslugama.⁸ U takvim situacijama arbitražni tribunal se suočava sa složenim zadatkom razgraničenja dozvoljenog poslovnog ponašanja od koruptivnih praksi.

Doktrina ističe da se korupcija u međunarodnoj trgovini ne iscrpljuje isključivo u klasičnom davanju novca (mitu) javnim funkcionerima, već obuhvata i druge oblike nezakonitog ponašanja, poput trgovine uticajem, privatnog mita i tzv. olakšavajućih plaćanja. Iako je

⁷ Friedrich Teichmann, Sergiu Radu Boticiu, Bruno S. Sergi, "Financial Intelligence Units and Regulatory Technology to Combat Crypto Laundering", *Journal of Economic Criminology* 2, 2023, p. 2.

⁸ Justice K. Kanag-Isvaran Singarajah, "International Arbitration and Corruption", *Journal of International Arbitration* 35(3), 2018, pp. 323–346; Jelena Vukadinović, „Korupcija i međunarodna arbitraža“, *Pravna riječ* 44, 2015, str. 205.

javna korupcija gotovo univerzalno zabranjena i predstavlja deo međunarodnog javnog poretka, odnos prema ostalim oblicima korupcije nije u potpunosti harmonizovan. Ova neujednačenost pravnih režima dodatno komplikuje arbitražno odlučivanje, naročito u situacijama kada su stranke iz različitih pravnih sistema.

Posebnu teškoću predstavlja činjenica da arbitražni postupak nije krivični postupak. Arbitražni tribunal ne utvrđuje krivičnu odgovornost, niti izriče krivične sankcije, već razmatra građanskopravne posledice eventualno koruptivnog ponašanja. Međutim, čak i u tom ograničenom okviru, tribunal ne može zanemariti činjenicu da ugovor zasnovan na korupciji ili ugovor pribavljen putem korupcije ne može uživati pravnu zaštitu. Upravo u toj tački dolazi do preplitanja privatne autonomije i imperativnih normi.

Korupcija kao pitanje međunarodnog javnog poretka

U savremenoj arbitražnoj doktrini opšte je prihvaćeno da zabrana korupcije predstavlja deo međunarodnog javnog poretka.⁹ Ova kvalifikacija ima dalekosežne posledice, kako u pogledu arbitrabilnosti sporova, tako i u pogledu kontrole arbitražnih odluka u fazi poništaja ili priznanja i izvršenja. Međunarodni javni poredak u ovom kontekstu ne treba shvatiti kao prost zbir nacionalnih javnih poredaka, već kao skup temeljnih vrednosti koje prevazilaze granice pojedinačnih pravnih sistema.¹⁰ Ovakav pristup omogućava arbitražnim tribunalima da reaguju na korupciju čak i u situacijama kada primenljivo nacionalno pravo ne sadrži izričitu zabranu određenog oblika ponašanja.

⁹ Vladimir Pavić, "Bribery and International Commercial Arbitration – The Role of Mandatory Rules and Public Policy," *Victoria University of Wellington Law Review* 43, 2012, pp. 661–664; Christoffer Coello Hedberg, *International Commercial Arbitration and Money Laundering: Problems that Arise and How They Should Be Resolved*, Master's thesis, Uppsala University, 2016, pp. 33–35.

¹⁰ Više o pojmu međunarodnog javnog poretka vid. Jelena Vukadinović, *Uloga arbitrabilnosti u postupku rešavanja sporova pred međunarodnom trgovinskom arbitražom*, doktorska teza, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2016, str. 171. i dalje.

Međutim, pozivanje na javni poredak nosi sa sobom i određene rizike. Preširoko tumačenje javnog poretka može dovesti do arbitrarnog odlučivanja i time ugroziti pravnu sigurnost.¹¹ Zbog toga se u savremenoj praksi insistira na restriktivnom i pažljivom pristupu, prema kojem se javni poredak aktivira samo u slučajevima ozbiljne i očigledne povrede temeljnih vrednosti. U tom smislu, korupcija zauzima privilegovano mesto, jer se smatra ponašanjem koje po svojoj prirodi narušava same osnove pravnog i ekonomskog poretka.

Postojanje korupcije u poslovnim odnosima pokreće niz pitanja sa kojima se arbitražni tribunal suočava prilikom konstituisanja nadležnosti ali i tokom samog postupka. Jedno od pitanja koje se postavlja na početku postupka je pitanje arbitrabilnosti. Pitanje arbitrabilnosti sporova u kojima se pojavljuju navodi o korupciji dugo je bilo predmet kontroverzi. U ranijoj praksi, preovlađivalo je shvatanje da sporovi povezani sa korupcijom ne mogu biti predmet arbitraže, budući da se radi o pitanjima od interesa za državu i očuvanje javnog poretka.¹² Ovakav pristup danas se smatra prevaziđenim.¹³

Savremena arbitražna praksa polazi od toga da arbitražni tribunal ima nadležnost da odlučuje o sporovima u kojima se ističu navodi o korupciji, iz razloga što bi suprotno rešenje omogućilo strankama da se pozivanjem na sopstveno nezakonito ponašanje izmaknu arbitražnoj odgovornosti.¹⁴ Načelo separabilnosti arbitražnog sporazuma dodatno osnažuje ovaj pristup, jer omogućava da se arbitražna klauzula održi na snazi čak i ako se utvrdi da je glavni ugovor ništav zbog korupcije.¹⁵

¹¹ J. Vukadinović, 2015, *op. cit.*, str. 206.

¹² Gustav Wetter, "Issues of Corruption before International Tribunals: The Authentic Text and True Meaning of Judge Gunnar Lagergren's 1963 Award in ICC Case No. 1110", *Arbitration International* 10, 1994, p. 277.

¹³ Emmanuel Gaillard, "International Arbitration and Public Policy", *Arbitration International* 18(2), 2002, pp. 215–220; Alexis Mourre "Arbitration and Criminal Law: Jurisdiction, Arbitrability and Duties of the Arbitral Tribunal", Loukes Mistelis, Stavros Brekoulakis (eds.), *Arbitrability: International & Comparative Perspective*, Kluwer, 2011, p. 211.

¹⁴ J. Vukadinović, 2015, *op. cit.*, str. 209–211.

¹⁵ Više o načelu separabilnosti vid. Gašo Knežević, Vladimir Pavić, *Arbitraža i ADR*, Beograd, 2010, str. 52–54.

Ipak, priznavanje arbitrabilnosti ne znači da su svi zahtevi automatski dopušteni. Arbitražni tribunal mora da razmotri da li su zahtevi procesno dopušteni i da li je njihovo razmatranje spojivo sa javnim poretком. U tom smislu, razlikuje se pitanje nadležnosti od pitanja dopuštenosti zahteva, što omogućava nijansiraniji i pravičniji pristup rešavanju sporova u kojima se postavlja pitanje postojanja korupcije.

OVLAŠĆENJA I OBAVEZE ARBITRAŽNOG TRIBUNALA U ISPITIVANJU KORUPCIJE

Kada se pitanje postojanja korupcije postavi pred arbitražnim tribunalom, otvara se dilema da li postoji ovlašćenje arbitražnog tribunala da ispituje navode o korupciji? Sa jedne strane, arbitri su vezani arbitražnim ugovorom iz kog crpe nadležnost za rešavanje određenog spora, dok sa druge strane su u obavezi da poštuju osnovne vrednosti javnog poretка zemlje sedišta arbitraže. U suprotnom, doneta arbitražna odluka biće poništena ili će joj biti uskraćeno priznanje i izvršenje u stranoj državi. Upravo u tom raskoraku obaveza oblikuju se savremeni standardi postupanja arbitražnih tribunala.¹⁶

Tradicionalno shvatanje arbitraže polazilo je od stroge dispozitivnosti postupka, prema kojoj je arbitražni tribunal vezan isključivo zahtevima i navodima stranaka.¹⁷ U tom okviru, samostalno pokretanje pitanja korupcije od strane arbitara smatralo se potencijalnim prekoracenjem mandata. Međutim, ovakav formalistički pristup postepeno je napušten, naročito u situacijama u kojima bi pasivnost tribunala mogla dovesti do donošenja odluke koja bi legitimisala ozbiljno nezakonito ponašanje.

Savremena doktrina i praksa sve češće prihvataju stav da arbitražni tribunal ima pravo, a u određenim okolnostima i obavezu, da reaguje *ex officio* kada iz činjenica iznesenih u postupku proizlaze ozbiljne

¹⁶ Martim Della Valle, Pedro Schilling de Carvalho, "Corruption Allegations in Arbitration: Burden and Standard of Proof, Red Flags, and a Proposal for Systematization", *Journal of International Arbitration* 35(6), 2018, p. 826.

¹⁷ *Ibid.*

indicije postojanja koruptivnog ponašanja stranaka.¹⁸ Ovo ovlašćenje ne zasniva se na krivičnopravnoj nadležnosti tribunala, već na njegovoj dužnosti da donese odluku koja je u skladu sa imperativnim normama i međunarodnim javnim poretком. Nečinjenje u takvim okolnostima može ugroziti izvršivost arbitražne odluke i dovesti do njene kasnije kontrole od strane državnih sudova.¹⁹

Ipak, postupanje *ex officio* ima jasne granice. Tribunal ne može samostalno preuzeti ulogu istražnog organa, niti pokretati paralelne istrage van procesnog okvira arbitraže. Njegova uloga ograničena je na razjašnjenje relevantnih činjenica u meri u kojoj su one neophodne za odlučivanje o postavljenim zahtevima, uz puno poštovanje prava stranaka na izjašnjenje i kontradiktornost postupka.

Aktivnija uloga arbitražnog tribunala u ispitivanju korupcije nužno otvara pitanje zaštite procesnih prava stranaka. Svako postupanje *ex officio* mora biti praćeno mogućnošću stranaka da se izjasne o činjenicama i pravnim pitanjima koja tribunal smatra relevantnim. U suprotnom, postoji rizik da se odluka zasnuje na razlozima o kojima stranke nisu imale priliku da se izjasne, što bi moglo predstavljati povredu prava na pravično suđenje.²⁰

U tom smislu, savremeni standardi zahtevaju od tribunala da jasno identifikuje indicije koje smatra problematičnim i da omogući strankama da ih objasne ili ospore. Ovakav pristup omogućava očuvanje ravnoteže između potrebe za borbom protiv korupcije i poštovanja osnovnih procesnih garancija. Pored obaveze vođena arbitražnog postupka poštujući načelo pravičnog i fer postupka, arbitražni tribunal suočava se i sa poštovanjem načela poverljivosti arbitražnog postupka.

Poverljivost se često navodi kao jedna od ključnih prednosti međunarodne arbitraže.²¹ Međutim, njena uloga u slučajevima korupcije predmet je ozbiljnih preispitivanja. Arbitri jesu u obavezi da zaštite interese

¹⁸ V. Pavić, *op. cit.*, pp. 681–684.

¹⁹ Michael Hwang SC, Kevin Lim, "Corruption in Arbitration – Law and Reality", *Asian International Arbitration Journal* 8(1), 2012, p. 10.

²⁰ J. Vukadinović Marković, 2022, *op. cit.*, str. 114.

²¹ Gary B. Born, *International Arbitration: Cases and Materials*, Kluwer Law International, The Hague, 2011, pp. 791–792.

stranaka u postupku ali ova obaveza ne može imati apsolutni karakter u situacijama kada korupcija zadire u javni interes.²² Ukoliko se otkrije postojanje nedozvojenih radnji, dalje se postavlja pitanje da li arbitri koji odlučuju u konkretnom slučaju imaju obavezu da nezakonito ponašanje prijave nadležnim državnim organima. Ova obaveza ne proizlazi iz arbitražnog prava kao takvog, već iz nacionalnih krivičnopравnih propisa koji mogu nametati dužnost prijavljivanja određenih krivičnih dela.

Rešenja se u ovom pogledu značajno razlikuju u zavisnosti od правnog sistema. U nekim jurisdikcijama obaveza prijavljivanja ima prvenstvo nad obavezom poverljivosti, dok u drugim takva obaveza ne postoji ili je ograničena. Arbitri se u međunarodnim postupcima mogu naći u složenoj situaciji, u kojoj su potencijalno izloženi konkurentnim obavezama različitih правних poredaka, uključujući pravo sedišta arbitraže, pravo države čiji su ugovorne strane državljani i pravo države u kojoj je korupcija navodno izvršena.

Zbog toga se u doktrini sve češće ističe potreba za opreznim i restriktivnim pristupom obavezi prijavljivanja, kako bi se izbeglo narušavanje integriteta arbitražnog postupka i odvracanje stranaka od arbitraže kao mehanizma rešavanja sporova. Istovremeno, ne može se zanemariti činjenica da arbitraža ne sme postati “sigurno utočište” za koruptivne prakse.²³

S druge strane, savremeni razvoj arbitražnog prava sve jasnije ukazuje na to da arbitražni tribunal ima ulogu čuvara integriteta postupka. Ova uloga ne podrazumeva kriminalističku istragu, već odgovorno i uravnoteženo postupanje u situacijama koje ugrožavaju osnovne vrednosti međunarodnog правnog poretka.

Kroz pažljivo korišćenje svojih procesnih ovlašćenja, omogućavanje kontradiktornosti i poštovanje granica svog mandata, arbitražni tribunal može efikasno doprineti borbi protiv korupcije, bez ugrožavanja osnovnih principa arbitraže. Upravo ovakav uravnotežen pristup predstavlja ključ za očuvanje legitimiteta i kredibiliteta međunarodne arbitraže u savremenim uslovima.

²² Lucinda A. Low, “Dealing with Allegations of Corruption in International Arbitration”, *AJIL Unbound* 113, 2019, pp. 341–344.

²³ J. Vukadinović, 2015, *op. cit.*, str. 211.

DOKAZIVANJE KORUPCIJE U MEĐUNARODNOJ ARBITRAŽI

Dokazivanje korupcije predstavlja centralni i najproblematičniji segment arbitražnih sporova u kojima se ističu navodi o nezakonitom ponašanju. Korupcija se po svojoj prirodi odvija prikriveno, bez pisanih tragova i uz visok stepen konspirativnosti, što značajno otežava pribavljanje neposrednih dokaza. Zbog toga se arbitražni tribunali često oslanjaju na posredne dokaze i indicije. Standard dokazivanja u slučajevima korupcije predstavlja predmet intenzivne rasprave u arbitražnoj doktrini i praksi.²⁴ Neki autori insistiraju na visokom standardu dokazivanja, bliskom standardu "jasnih i uverljivih dokaza", imajući u vidu ozbiljnost optužbi i potencijalne posledice po ugovorni odnos. Drugi autori, međutim, ukazuju da bi insistiranje na tako visokom standardu praktično onemogućilo dokazivanje korupcije u većini slučajeva. Tradicionalni pristup dokazivanju korupcije u arbitraži često se svodio na binarni model, prema kojem ili postoji potpuni dokaz korupcije ili se navodi u potpunosti odbacuju. Savremena doktrina sve više kritikuje ovakav pristup, ističući potrebu za nijansiranim analizom koja uzima u obzir stepen i uticaj koruptivnog ponašanja.²⁵

U tom smislu, dokazivanje korupcije ne treba posmatrati kao cilj sam po sebi, već kao sredstvo za pravično rešavanje spora i zaštitu integriteta arbitražnog postupka. Fleksibilniji pristup standardu i teretu dokazivanja omogućava arbitražnim tribunalima da efikasnije odgovore na izazove koje korupcija postavlja, uz istovremeno očuvanje procesnih garancija i pravne sigurnosti.²⁶ Zbog toga se u savremenoj praksi sve češće prihvata srednji standard, zasnovan na sveukupnoj oceni dokaza i njihovoj međusobnoj povezanosti. Ovaj pristup omogućava tribunalu da, na osnovu niza posrednih dokaza i indicija, dođe

²⁴ Aloysius P. Llamzon, *Corruption in International Investment Arbitration*, Oxford University Press, Oxford, 2014, pp. 98–105.

²⁵ M. Della Valle, P. Schilling de Carvalho, *op. cit.*, pp. 810–815.

²⁶ Tobias Zuberbühler, Andreas Schrengenberger, "Corruption in Arbitration: The Arbitrator's Duty to Investigate", Christoph Müller, Sébastien Besson, Antonio Rigozzieds (eds.), *New Developments in International Commercial Arbitration*, Schulthess, Zurich, 2016, p. 107.

do zaključka o postojanju korupcije, ukoliko takav zaključak proizlazi sa visokim stepenom verovatnoće iz celokupnog dokaznog materijala. Opšte pravilo u arbitražnom postupku jeste da teret dokazivanja snosi strana koja se poziva na određenu činjenicu.²⁷ Ovo pravilo se, načelno, primenjuje i u slučajevima kada se iznose navodi o korupciji. Međutim, stroga primena ovog načela može dovesti do nepravinih rezultata, budući da je korupcija po svojoj prirodi teško dokaziva, a relevantni dokazi često se nalaze isključivo u sferi kontrole strane koja se tereti za nezakonito ponašanje.

U praksi se stoga razvila tendencija ka fleksibilnijem pristupu teretu dokazivanja. Iako formalni teret dokazivanja ostaje na strani koja iznosi tvrdnju o korupciji, arbitražni tribunal može, u prisustvu ozbiljnih indicija, očekivati od druge strane da pruži razumno i uverljivo objašnjenje spornih okolnosti. Izostanak takvog objašnjenja može dovesti do negativnih procesnih posledica po tu stranu, bez formalnog prebacivanja tereta dokazivanja.²⁸

U tom kontekstu razvijen je koncept tzv. „crvenih zastavica“ (red flags), koji obuhvata okolnosti koje mogu ukazivati na postojanje korupcije, poput nesrazmerno visoke provizije, nejasno definisanih usluga, isplata na ofšor (offshore) račune ili bliskih veza između posrednika i javnih funkcionera.²⁹ Iako same po sebi ne dokazuju korupciju, ove indicije mogu, u svojoj ukupnosti, dovesti do zaključka o postojanju nezakonitog ponašanja.

Tipične crvene zastavice u arbitražnoj praksi uključuju: nejasno ili nedovoljno precizno definisane usluge posrednika, nesrazmerno visoke provizije, isplate na račune u ofšor jurisdikcijama, odsustvo dokaza o stvarno pruženim uslugama, bliske veze posrednika sa javnim funkcionerima, kao i zahteve za plaćanje pre zaključenja ili izvršenja glavnog ugovora.³⁰ Kada se više ovakvih indicija pojavi istovremeno,

²⁷ Robert Pietrowski, “Evidence in International Arbitration”, *Arbitration International* 22(3), 2006, p. 373.

²⁸ Vid. više M. Della Valle, P. Schilling de Carvalho, *op. cit.*, pp. 844–847.

²⁹ Katerina Betz, Nadia Darwazeh, Stéphane Bonifassi, Mark Pieth, “Navigating through Corruption and Money Laundering in International Arbitration,” *Journal of International Arbitration* 6, 2019, pp. 745–752.

³⁰ Mark Pieth, Katerine Betz, *Corruption and Money Laundering in International*

tribunal može smatrati da postoji ozbiljna sumnja koja zahteva dodatno razjašnjenje.

Međutim, doktrina upozorava na opasnost mehaničkog sabiranja crvenih zastavica. Njihova uloga nije da same po sebi zamene dokazivanje, već da usmere tribunal ka dubljoj analizi činjenica i dokaza. Samo u slučaju kada indicije čine koherentnu i ubedljivu celinu, moguće je na njima zasnovati zaključak o postojanju korupcije.³¹

U situacijama kada se relevantni dokazi nalaze isključivo u sferi kontrole jedne strane, arbitražni tribunal može pribegavati zaključivanju na osnovu ponašanja stranaka u postupku. Odbijanje da se dostavi dokumentacija, neosnovano pozivanje na poverljivost ili davanje neubedljivih objašnjenja mogu opravdati izvođenje negativnih zaključaka protiv takve strane.

Ovaj mehanizam ne predstavlja sankciju, već procesni alat koji omogućava tribunalu da očuva ravnotežu između stranaka i spreči zloupotrebu dokaznih pravila. Njegova primena zahteva oprez i poštovanje prava stranaka na vođenje pravičnog postupka, ali predstavlja neophodan instrument u borbi protiv sofisticiranih oblika korupcije.

PRAVNE POSLEDICE UTVRĐENE KORUPCIJE U ARBITRAŽNOM POSTUPKU

Utvrdjivanje postojanja korupcije u arbitražnom postupku ima dalekosežne pravne posledice koje prevazilaze okvire konkretnog spora. Ove posledice se mogu manifestovati na različitim nivoima: u pogledu važenja ugovora, dopuštenosti zahteva, nadležnosti arbitražnog tribunala, kao i u fazi sudske kontrole arbitražne odluke. Zbog toga je od presudne važnosti pravilna kvalifikacija vrste i stepena koruptivnog ponašanja.

Savremena doktrina pravi jasnu razliku između ugovora čiji je predmet korupcija (*contracts for corruption*) i ugovora koji su pribav-

Arbitration, A Toolkit for Arbitrators, Competence Centre for Arbitration and Crime – Basel Institute on Governance – University of Basel, 2019.

³¹ Lucinda A. Low, "Dealing with Allegations of Corruption", *AJIL Unbound* 113, Cambridge University Press, 2019, p. 344.

ljeni putem korupcije (contracts procured by corruption).³² U prvom slučaju, sam ugovor ima nezakonit i nemoralan cilj, budući da se njime neposredno predviđa davanje ili primanje mita. Takvi ugovori se u pravilu smatraju ništavim *ab initio*, bez mogućnosti pružanja pravne zaštite bilo kojoj od strana.³³

Nasuprot tome, kod ugovora pribavljenih putem korupcije, nezakonito ponašanje predstavlja sredstvo za zaključenje inače zakonitog ugovora. U ovim slučajevima pravne posledice nisu nužno jednoobrazne. Iako korupcija ozbiljno narušava legitimitet ugovornog odnosa, savremeni pristup ukazuje na potrebu diferenciranog razmatranja, uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja, stepen koruptivnog ponašanja i doprinos svake od strana. Pored ovog, jedno od ključnih pitanja u arbitražnoj praksi odnosi se na procesni trenutak u kojem se razmatraju posledice korupcije. U ranijoj praksi, naročito u investicionoj arbitraži, korupcija se često tretirala kao pitanje koje utiče na nadležnost tribunala ili dopuštenost zahteva. Ovakav pristup dovodio je do odbacivanja zahteva bez ulaska u meritorno razmatranje spora.³⁴

Savremena doktrina sve više kritikuje ovaj pristup, ističući da automatsko odbacivanje zahteva na procesnom nivou može dovesti do nepravinih rezultata. Posebno je problematično kada država ili javno telo, koje je imalo koristi od izvršenja ugovora, koristi korupciju kao procesni prigovor kako bi izbeglo odgovornost. Zbog toga se sve češće zagovara pristup prema kojem se pitanje korupcije razmatra u okviru merituma spora, što omogućava nijansiranije i pravičnije rešenje.

Tradicionalni „sve ili ništa“ pristup, prema kojem utvrđena korupcija automatski vodi potpunom gubitku prava jedne strane, sve češće se dovodi u pitanje.³⁵ Savremena arbitražna doktrina naglašava potrebu primene načela proporcionalnosti, koje omogućava usklađivanje pravnih posledica sa težinom i prirodom koruptivnog ponašanja.

³² L. A. Low, *op. cit.*, pp. 342–343.

³³ J. Vukadinović, 2015, *op. cit.*, str. 211.

³⁴ Vid. više V. Pavić, *op. cit.*, str. 680–682.

³⁵ Vid. odluke u predmetima: World Duty Free Company Ltd. v. Kenya, ICSID Case No. ARB/00/7, Award, 4 October 2006, para. 157–179; Metal-Tech Ltd. v. Uzbekistan, ICSID Case No. ARB/10/3, Award, 4 October 2013, para. 372–389.

Primena proporcionalnosti posebno dolazi do izražaja u slučajevima u kojima su obe strane učestvovala u koruptivnim radnjama ili kada je jedna strana bila primorana na korupciju usled systemske prakse u određenoj jurisdikciji. U takvim okolnostima, stroga primena sankcija može dovesti do rezultata koji su suprotni osnovnim načelima pravičnosti i dobre vere. Čak i kada arbitražni tribunal donese odluku nakon razmatranja navoda o korupciji, pitanje izvršivosti takve odluke ostaje otvoreno. Nacionalni sudovi, u postupcima priznanja i izvršenja, mogu odbiti izvršenje arbitražne odluke ukoliko bi ono bilo protivno javnom poretku. U tom kontekstu, način na koji je arbitražni tribunal razmotrio i obrazložio pitanje korupcije može biti od presudnog značaja.

Arbitražne odluke koje su donete na način da je tribunal ignorisao ozbiljne navode o postojanju korupcije ili ih je razmatrao površno, izložene su povećanom riziku od sudske intervencije. Nasuprot tome, odluke koje pokazuju da je tribunal pažljivo ispitao relevantne činjenice i primenio uravnotežen pristup imaju veće izgleda da budu priznate i izvršene. Način na koji arbitražni tribunali reaguju na korupciju šalje snažnu poruku o tome da li arbitraža predstavlja neutralan, ali odgovoran forum, ili potencijalno sredstvo za legitimisanje nezakonitih praksi. U tom smislu, uravnotežen pristup koji kombinuje zaštitu javnog poretka, poštovanje procesnih prava stranaka i primenu proporcionalnosti predstavlja najprimereniji odgovor na izazove koje korupcija postavlja pred savremenu međunarodnu arbitražu.

Ne smemo zaboraviti da nakon donošenja odluke, nacionalni sudovi imaju ključnu ulogu u kontroli arbitražnih odluka u kojima se pojavljuju pitanja korupcije. U fazi poništaja ili priznanja i izvršenja arbitražne odluke, sudovi ispituju da li bi izvršenje takve odluke bilo protivno javnom poretku. Međutim, ova kontrola mora ostati izuzetna, kako se ne bi narušila konačnost i efikasnost arbitraže.

Sudovi bi, po pravilu, trebalo da poštuju činjenične i pravne zaljučke arbitražnog tribunala, osim ako postoji očigledna povreda javnog poretka. U tom smislu, sudska kontrola ne sme prerasti u reviziju merituma spora, već treba da bude ograničena na proveru osnovnih vrednosnih standarda.³⁶

³⁶ J. Vukadinović, 2015, *op. cit.*, str. 211.

ZAKLJUČAK

Korupcija predstavlja jedan od najozbiljnijih izazova savremenoj međunarodnoj arbitraži, jer dovodi u pitanje njenu legitimnost, efikasnost i ulogu u međunarodnom pravnom poretku. Arbitražni tribunali se nalaze između zahteva za poštovanjem autonomije volje stranaka i potrebe da zaštite temeljne vrednosti međunarodnog javnog poretka.

Rad pokazuje da savremeni pristup korupciji u arbitraži podrazumeva priznanje arbitrabilnosti sporova, uz istovremeno aktivno i odgovorno postupanje tribunala u ispitivanju navoda o nezakonitom ponašanju. Uravnotežen i nijansiran pristup, koji uzima u obzir proporcionalnost sankcija i procesna prava stranaka, predstavlja najprimereniji odgovor na ovaj složen izazov i doprinosi očuvanju kredibiliteta međunarodne arbitraže.

Jelena Vukadinović Marković, PhD

Senior Research Associate

Institute of Comparative Law, Belgrade

Associate Professor

Faculty of Legal Sciences of the Pan-European University "Apeiron" in Banja Luka

**CORRUPTION AS A CHALLENGE IN INTERNATIONAL
ARBITRATION: LEGAL AND PROCEDURAL ASPECTS***Summary*

Corruption represents one of the most serious challenges faced by arbitration as a forum for dispute resolution. Although international arbitration is widely recognized as an effective mechanism for resolving complex international commercial and investment disputes, its ability to adequately address allegations of corruption continues to raise significant doctrinal and practical controversies. In this paper, the author analyzes the key issues that arise in arbitral proceedings when allegations of corruption are made, with particular emphasis on the arbitrability of such disputes, the role of arbitral tribunals in examining corrupt conduct, the applicable standards and burden of proof, as well as the limits of judicial review in annulment and enforcement proceedings. Particular attention is devoted to the relationship between the autonomy of arbitration and the application of mandatory rules of international public policy, as well as to contemporary trends toward greater transparency in arbitral proceedings. The author concludes that preserving the credibility of and confidence in arbitration requires an approach that enables the effective sanctioning of corruption without undermining the fundamental principles of the arbitral process.

Keywords: international arbitration; corruption; arbitrability; public policy; *ex officio* powers; judicial review.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

340:929 Поповић В.

LIBER Amicorum Витомир Г. Поповић / уредник Јелена Вукадиновић
Марковић. - Бања Лука : Удружење правника Републике Српске, 2026
(Бања Лука : Мастерпринт). - 753 стр. ; 24 cm

На насл. стр.: Зборник радова у част академика проф. др Витомира Г.
Поповића. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-99976-198-4-6

а) Поповић, Витомир (1956-)

COBISS.RS-ID 144813569